

Elisabeth Eide

Oppgave 2.

Etter en kort og generell innledning om Jane Austens ståsted i litteraturhistorien, skal vi i denne oppgaven først vurdere hvilken undersjanger hennes roman *Mansfield Park* tilhører, og deretter drøfte om den kvinnelige hovedpersonen i romanen, Fanny, samsvarer med den kvinnerollen som var rådende i Austens samtid.

I England regnes romanforfatteren Austen til romantikken, og det finnes helt klart romantiske elementer i tekstene hennes; karakterene blir for eksempel vurdert ut fra hvor nær de er bestemte idealer, historien ender lykkelig til tross for mange misforståelser underveis, og Austen får leseren til å godta en episk rettferdighet, der moralske og oppofrende mennesker får den lykken de fortjener (Ridderstrøm 2006 s.94). I vår tekst er det Fanny og Edmund som representerer det gode og moralske og disse får også hverandre til slutt og opplever all tenkelig lykke (*Mansfield Park* s. 439). Jane Austen kan likevel ikke på noen måte ansees for å være en typisk lidenskapelig romantiker, arbeidene hennes må heller sies å falle inn under det vi kaller poetisk realisme. Wikipedia (2007 avsnitt 1) definerer poetisk realisme som en overgangsperiode mellom romantikk og realisme. Romantikkens høytflygende idealer blir på denne måten tonet ned og hverdagsliggjorte, og på en måte brakt inn bak borgerskapets fire vegger. I Austens verker får nemlig utemmet lidenskap katastrofale konsekvenser. Lidenskapen hører de flyktige forholdene til, mens det er måtehold, selvbeherskelse og uselvishet som hører ekteskapet og de seriøse forbindelsene til. Dette sier kanskje noe om hvilke egenskaper en vel ansett kvinne bør etterstrebe seg i samfunnet på denne tiden. På side 246 i romanen ser vi at Fanny, som tror hun ikke kan få Edmund, har de mest heltmodige forsetter om å vise selvbeherskelse og *gjøre sin plikt*. Forfatteren skildrer heller ikke bare idyller, til det er ironien hennes for skarp. Hun ønsker ikke å forskjønne det hun skildrer, men prøver først og fremst å beskrive virkeligheten slik hun så den. Det finnes like mange eksempler på maktsyke, snobberi og dumhet som det finnes eksempler på godhet, anstendighet og ærlighet. Noen kritikere er kanskje tilbøyelige til å kalle *Mansfield Park* en kjærlighetsroman ettersom temaet hovedsakelig dreier seg om forlovelser og ekteskapsinngåelser, men Jorunn Hareide som har skrevet etterordet til Aschehoug utgaven av romanen, hevder at dette er en mindre opplagt tolkning ettersom den overordnede intrigen går ut på å finne en god forsørger og gjøre et passende parti. I *Mansfield Park* gjelder dette hovedsakelig Mary Crawford og søstrene Bertram. Maria Bertram ekter en mann hun ikke kan utstå utelukkende for pengenes skyld, så her er det lite snakk om romantiske følelser.

Fanny, på sin side, som ikke på noen måte kan sies å være *på jakt etter* en ektemann, utvikler et kjærlig og broderlig forhold til Edmund, som sakte men sikkert går over i varmere følelser. Hennes kjærlighet til Edmund kommer likevel langt på vei til uttrykk som en følelse av å være ulykkelig når han priser Mary Crawford, og selv da er hun mer ulykkelig på Edmunds vegne enn på sine egne, for hun ser at Mary er så forskjellig fra ham at de aldri kan få noe godt ekteskap. Men kanskje er det denne moderate og heller selvutslettende kjærligheten som er den virkelige kjærligheten? Det hersker i alle fall ingen tvil om at Fanny føler en dyp samhørighet med Edmund, og hennes følelsemessige restriksjoner ovenfor seg selv er trolig mer en følge av hennes innadvendte vesen og av en moralsk anstendighet som er påkrev for kvinner, enn av at hennes følelser ikke er lidenskapelige nok. Til tross for dette kan man kanskje si at det overordnede aspektet ved romanen er karakteristikkene av menneskelig atferd, og ikke ”hovedplottet” som etter min mening er utviklingen av forholdet mellom Edmund og Fanny. Vi kan da delvis si oss enige med Hareide i at dette ikke nødvendigvis er en typisk kjærlighetsroman, men årsaken til det ligger hovedsakelig i det faktum beskrivelsene av skikk og bruk i bestemte miljøer blir viktigere og mer fremtredende enn selve ”intrigen”.

Slik det fremgår av Enotes (2007 avsnitt 4, angående *Mansfield Park*) har noen kritikere også villet tolke romanen som en utviklingsroman eller utdanningsroman, og hevder at Austen presenterer en psykologisk kompleks kvinnelig skikkelse som i romanen gjennomgår en betydelig utvikling fra barn til ung pike (min oversettelse). Det står da også klart for oss at Fanny utvikler seg både moralsk og intellektuelt på *Mansfield Park*, og det med god støtte og veiledning av Edmund. Fannys utvikling blir også beskrevet av Sir Thomas som får uttale romanens moral etter skandalene med de to døtrene og eldstesønnen. Han erkjenner at tidlig motgang og disiplin er godt for karakterutviklingen, og at det ikke er rikdom som skaper lykke, men det å tilegne seg gode egenskaper og handlemåter ved å lære å styre sine dårlige tilbøyeligheter og ved å gjøre sin plikt (Se etterord av Jorunn Hareide).

Mansfield Park har likevel hovedsakelig blitt kategorisert som en sederroman eller ”novel of manners” ettersom det er dette aspektet ved teksten som er det mest fremtredende. Austen er en pioner innen denne genren som hovedsakelig er en britisk genre og som tar for seg sosiale handlemåter og konvensjoner innen borgerskapet. Austens sederromaner både beskriver og foreskriver regler for kvinnelig og mannlig atferd i spesifikke klasser i det engelske samfunnet på 1800-tallet. Ifølge Enotes (2007 avsnitt 4, angående ”The novel of manners”) er dette likevel i det store og hele en sjanger dominert av kvinner både når det kommer til forfatterens, romankarakterenes og det tiltenkte publikumets kjønn, noe som har ført til at denne

romanformen har blitt avvist som trivillitteratur (min oversettelse). Bakgrunnen for fremveksten av sederromanen kan sies å være knyttet til forandringer i det engelske samfunnet i denne perioden. Industrialisering, urbanisering og revolusjonen innen transport og kommunikasjon førte til forandringer i det sosiale hierarkiet, noe som delvis visket ut skillet mellom de ulike klassene i samfunnet. Ved å gi en detaljert beskrivelse av bestemte regler for atferd i ulike miljøer var sederromanen trolig med på å opprettholde et bevisst syn på individets sosioøkonomiske klasses tilhørighet i samfunnet.

Sederromanene til Austen gir en nøyaktig beskrivelse av hennes samtid ned til minste detalj, det være seg omgangsformer, klasse skiller, arkitektur, matskikker etc. (Hareide). Austen kjenner de miljøene hun skildrer ut og inn, og kan derfor gjengi disse på en genuin, dypfølt måte. Romanene hennes er likevel mer en tolkning av menneskelig atferd enn av samfunnet som helhet. Forfatteren kan altså ikke sies å være en typisk samfunnskritiker, til det er romanene for konsentrert omkring noen få familier i deres hjemlige trakter, men dette forhindrer selvfølgelig ikke det faktum at disse familiene kan være ganske typiske for sin klasse i samfunnet. Begrepet ”manners” begrenser seg ikke i Austens univers til etiquette, eller ytre atferd, men innebærer også indre moralske verdier som det å være sann og ekte i menneskelige relasjoner. Søskene Crawford og søskene Bertram har mye tillært etiquette, men mangler moralsk ansvar, Fanny derimot, som er vokst opp i et heller deprivert hjem mangler ”conduite”, men har desto mer av hjertelag og karakterfasthet. Austen parodierer denne ytre etiquetten når den ikke går hånd i hånd med en indre utvikling hos individet. Ved å bruke Shakespeares metode ”a play within the play” får Austen tydelig frem hvem som bare baserer seg på overflatisk atferd, og hvem som er helstøpte karakterer i romanen. Det er symptomatisk at Henry Crawford er den beste skuespilleren, og at Fanny og Edmund betegner seg som dårlige skuespillere og derfor ønsker å avstå fra å delta (Hareide). Sederromanen er også opptatt av kjønsspørsmål ettersom hva som er ansett som godkjent atferd for menn og kvinner varierer betydelig, spesielt på denne tiden. Dette fører oss direkte over på andre del av oppgaven som tar for seg i hvilken grad Fanny kan sies å være en typisk kvinne av sin tid.

Fanny er et moralsk dydsmønster, og med sin forsakthet, beskjedenhet og underdanighet går hun på mange måter rett inn i rollen som en kvinne av det attende århundre. Det faktum at hun kommer fra et fattigere lag av befolkningen, og dermed må ta imot onkelens almisser, forsterker bildet av henne som en ufri og avhengig skapning. Hun påtvinges også patriarkalske verdier ved at Sir Bertram og Henry Crawford, som begge ser ekteskapet som en forsørgerinstitusjon for kvinner (et syn som i utstrakt grad også er akseptert av de kvinnelige karakterene), prøver å presse henne til å takknemlig motta ekteskapstilbudet fra den rike, men

ustabile Henry Crawford, som Fanny for øvrig har lite til overs for. Crawford er særdeles iherdig og utholdende i sin beiling og beleiring av Fanny, og hun oppfattes i så måte som et offer for omstendighetene, en typisk kvinnelig rolle i det attende århundre. På side 215 betegnes Fanny som en skapning som er overlatt til sin skjebne, og det påpekes at hun i sin troskyldighet neppe hadde sluppet fra slike forførende tilnærmelser hvis ikke de følelsene hun nærer for Edmund hadde beskyttet henne. Det må altså tydeligvis sterke følelser til ovenfor en annen mann for at en kvinne skal være sikret mot å ikke skal være fullstendig overlatt til kyniske og manipulerende beilere som Henry Crawford. De maskuline verdiene er representert ved en energisk og aggressiv atferd, mens de feminine verdiene mer heller mot passivitet og stillstand. Kvinnen fremstilles som overlatt til sin skjebne, en skjebne som det kan virke som hun har liten mulighet til å selv påvirke. Det som ”redder” Fanny er altså ikke hennes egen standhaftighet, men det faktum at hun har kjent på hva ekte følelser er. Uten en slik ”erfaring” kunne hun vært fullstendig hjelpsløs ovenfor Crawfords tiltagende sjarmoffensiv, og dette til tross for at hun på ett tidligere tidspunkt intuitivt mislikte ham. Med Fannys manglende kunnskaper om livet, kunne møtet med den harde, brutale og kyniske virkeligheten, representert av Crawford, fått alvorlige og uopprettelige konsekvenser for et følsomt sinn. Crawford hadde kanskje ikke blitt fullstendig avslørt før det var for sent.

Fanny, som også mangler formell utdanning, og dermed står svakere stilt i samfunnet, må også veiledes av den mer velutdannede mannen som velger å ta henne under sine vinger. Her må det for øvrig nevnes at søstrene Bertram, som *ikke* mangler utdanning, likevel ikke later til å ha noe annet mål i livet enn å gifte seg. Man må da gå ut fra at kvinnen, til tross for at hun hadde kunnskap i sin besittelse, ikke var ment å gjøre nytte for seg i samfunnet. Det viktigste for kvinnen av borgerskapet på 1800-tallet var å ta seg godt ut og å være presentert i selskapslivet slik at en mann kunne få øye på henne (*Mansfield Park* s. 49), ut over dette har hun ingen misjon. På side 50 påpeker også Henry Crawford viktigheten av at noen går foran med et godt eksempel for å vise verden hvordan kvinner *bør* opptre i sosiale sammenhenger. Ifølge Edmund, derimot, er denne sosialiseringprosessen et onde ettersom den gjør kvinner affekterte, forfengelige og tilgjorte (*Mansfield Park* s.50). De får på denne måten ikke utvikle seg i tråd med sine evner og sin natur, men etterstreber et kunstig ideal som forhindrer dem i å utvikle en personlig identitet. Det er altså strenge regler for hva som er akseptabel atferd for en kvinne i selskapslivet på denne tiden. Fanny som enda ikke er sosialisert inn i denne overflatiske verdenen (noe som senere i romanen faktisk skal vise seg å bli hennes styrke), beskrives i begynnelsen av romanen som et svakelig, keitet, forknytt og skjørt individ som lett gråter, og er redd for alt og alle, og hun trenger absolutt Edmunds beskyttelse for å kunne vise

seg som en sterkere og modigere person. Fanny er et menneske man får sympati for fordi hun fremstår hjelpsløs i en slik grad at Edmund anser at hun har behov for mer aktiv omsorg (*Mansfield park* s.19). Man refererer også til henne som ”et søtt lite vesen” og ”en riktig snill pike”. Tålmodighet, ærbødighet og ydmykhet er andre såkalte typiske kvinnelige egenskaper på 1800-tallet, og dette er egenskaper som også Fanny er i besittelse av. På grunn av den typiske kvinnerollen som Fanny på mange måter representerer, har det vært vanskelig for dagens lesere å se henne som heltinnen i romanen. I denne sammenheng kan det i så måte være interessant å se på forskjellene mellom Mary Crawford og Fanny Price både når det gjelder vitalitet og konvensjonell religiøs fromhet. På side 67 diskuteres rideferdigheter, og dette blir et symbol på kontrasten mellom de to damene når det kommer til dristighet, mot, styrke, energi og vitalitet. Det blir påpekt at Mary rir for fornøyselsens skyld, mens ridingen er en nødvendig mosjon for den svakelige og sykelige Fanny. Det blir stadig referert til hennes dårlige helse som krever at hun må spares for hardt arbeid. Hun fremstilles som en sart blomst som er hindret i sin fysiske utfoldelse av sin skrøpelige konstitusjon. Angående religion er Mary både freidig og lite ærbødig, mens Fanny ydmykt samtykker og slutter seg til Edmunds utsagn om viktigheten av å vokte over religion og moral. Det kan virke som Fanny her uttrykker sin personlige mening, men denne meningen er kanskje en overført og integrert moral, og i så måte må Fanny karakteriseres som en kvinne som både fysisk og moralsk er hemmet av sin kvinnelighet. Man kan kanskje påpeke at Austen er satirisk når hun beskriver den idealiserte kvinnerollen som kvinner i visse sosiale lag i det attende århundre læres opp til fra barnsben av. Søstrene Bertram og Mary, med deres forfengeligheit, tilgjorthet og ønske om å tekkes en mann, er typiske representanter innen denne kategorien. Forfatterens mening angående dette emnet uttrykkes gjennom Edmund. Når det gjelder Fanny, så har hun unnskluppet denne uheldige oppdragelsen, noe som gjør henne friere i forhold til en standard etiquette, men er ikke også hennes atferd en rolle, om enn mindre bevisst, som er påkrevd for en anstendig kvinne i Austens samtid? Det er vanskelig å finne konkrete eksempler i romanen på at Austen også ironiserer over den kvinnelige dydsmønsterrollen som Fanny representerer, ettersom det kan virke som forfatteren framstiller denne som Fannys egen natur. Forskjellen er kanskje bare at denne rollen i så mye større grad er internalisert av kvinnen at hun selv tror det er hennes natur. I så måte kan man stille seg spørsmål omkring den kvinnelige forfatterens egen rolle i samfunnet i det attende århundre og hvor bevisst hun var på denne.

Det kan, på den annen side, hevdes at Fanny forandrer seg gjennom romanen, og at hun i den siste delen streker seg mot noe som kan betegnes som intet mindre enn heroisk for en kvinne i denne epoken. Ved å avvise lydighet ovenfor den mannlige autoritet (Fanny tar ikke

imot ekteskapstilbudet fra Henry Crawford til tross for at dette ville være langt mer enn hun i sin posisjon kunne håpe på) til fordel for å være ærlig mot seg selv og sine egne verdier, trandenscerer Fanny regler for atferd tilskrevet kvinnen i det attende århundre. I denne perioden hadde kanskje kvinnen anledning til å avvise et ekteskapstilbud, men hvor vidt hun benyttet seg av denne anledningen er en annen sak, spesielt i de tilfeller hvor ekteskapsinngåelsen ville medføre et bedre og tryggere liv, og kanskje også en høyere status i samfunnet. Det må likevel sies at det som regnes som riktig og moralsk atferd for en kvinne i samtiden, i storparten av romanen, synes å være i tråd med Fannys egen personlighet. Beviset for at det dreier seg om en grunnleggende personlighet, og ikke om en påtatt rolle, skal synes å finnes i det faktum at Fanny mangler den oppdragelsen som eventuelt ville ført henne inn i en slik stereotyp atferd (i hennes tilfelle inn i rollen som engel, en rolle som på 1800-tallet ble tildelt den dydige kvinnen, i motsetning til rollen som hore, som i samme periode ble tildelt den frigjorte kvinnen). Fanny går ut fra et slikt syn ikke inn i en rolle når hun viser seg som moralsk og mild, det er bare noe hun er; (eller er dette, som tidligere nevnt, en illusjon som Austen selv lar seg rive med inn i når hun beskriver egenskapene til det som ifølge henne er den mest høyverdige kvinne?): 'Fanny retains a decidedly powerful strength of will *outside* concern with morality, propriety, or the need for society's approval. These social 'correct' ways of being are not Fanny Price's concern' (Amy F. Bass avsnitt 3). I sin uvitenhet om sosiale regler for atferd er Fanny på mange måter friere enn andre kvinner, noe som tillater henne å ha en mer selvstendig og kritisk tankegang i forhold til sine omgivelser, men noen typisk feminist er hun likevel tilsynelatende ikke. I sin rolle som kvinnelig forfatter på 1800-tallet kan Austen selv ha et tvetydig og komplekst forhold til sin egen kvinnelighet, noe som vil kunne gjenspeiles i romanene hennes.

LITTERATURLISTE

Austen, Jane. (2006). *Mansfield Park*. Oslo: Aschehoug & Co. Pocketutgave. Oversatt av Merethe Alfsen.

Bass, Amy, F. Union College. [elektronisk ressurs] Schenectady, NY.
<http://www.jasna.org/essaycontest/2006/undergraduate.htm> [lesedato: 2007-05-29]

Enotes.com: Mansfield Park. Jane Austen. Introduction [elektronisk ressurs] URL:
<http://www.enotes.com/nineteenth-century-criticism/mansfield-park-jane-austen> [lesedato: 2007-05-29]

Enotes.com: The Novel of Manners. Introduction [elektronisk ressurs]. URL: <http://www.enotes.com/nineteenth-century.criticism/novel-manners/introduction> [lesedato: 2007-05-29]

Hareide, Jorunn. (2006). Etterord til *Mansfield Park*. Oslo: Aschehoug & Co.

Ridderstrøm, Helge. (2006). *Tekstsamling 1: Litteraturhistorie: Litteraturhistoriske tekstpraksiser*. Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag ved Høyskolen i Oslo.

Wikipedia. Den frie encyclopedie. [Elektronisk ressurs] Wikipedia Foundation, Inc. URL: http://no.wikipedia.org/wiki/poetisk_realisme [lesedato: 2007-05-29]